

Резюме

Харчук А. А., Більй А. А. Група Всемирного банка в системе международных валютно-кредитных институтов.

Авторами рассмотрена деятельность Группы Всемирного банка в системе международных валютно-кредитных институтов в условиях глобализации. Проанализированы институциональные механизмы Группы Всемирного банка, а также усовершенствовано определение «Группа Всемирного банка». Приведены характерные черты, которые присущи финансовому объединению в системе международных валютно-кредитных отношений.

Ключевые слова: валютно-кредитные институты, Группа Всемирного банка, МБРР, МФК, БАГИ, МЦУИС, МАР.

Summary

Kharchuk O., Bilyi O. World Bank Group in the System of International Monetary Institutions.

The authors considered the activities of the World Bank Group in the international monetary institutions in the context of globalization. Analyzed the institutional mechanism of the World Bank and improved the term “World Bank Group”. The lists of characteristics are inherent in financial unification in international monetary relations.

Key words: monetary institutions, the World Bank Group, IBRD, IFC, MIGA, ICSID, IDA.

УДК 341.232 : 323.28

В. В. ГРАЧОВА

Вікторія Вікторієна Грачова, заступник начальника кафедри Воєнно-дипломатичної академії імені Євгенія Березняка

ПОНЯТТЯ УНІВЕРСАЛЬНИХ АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ ДОГОВОРІВ

Глобалізація створила новий контекст міжнародної безпеки, в якому невід’ємним чинником є загальносвітове співробітництво у протидії глобальним загрозам, серед яких надзвичайно гостро постала загроза тероризму. Зокрема, як слушно підтвердила Рада Безпеки (далі – РБ) Організації Об’єднаних Націй (далі – ООН) в резолюції 2322 (2016) від 12 грудня 2016 р., тероризм можна перемогти лише шляхом застосування підходу, який передбачає «активну участь та співробітництво всіх держав»¹. При цьому глобалізація помітно проявляється в міжнародно-правовій сфері. Завдяки міжнародному праву, зокрема, запроваджуються єдині моделі поведінки держав з метою спільного вирішення ними проблем міжнародного миру та безпеки. У цьому контексті вагомому роль відіграють універсальні міжнародні договори, які впорядковують глобальне співробітництво держав у боротьбі з тероризмом (сучасна універсальна договірно-правова антитерористична база нині включає 19 відповідних угод, укладених з 1963 р. по 2014 р.). Певні аспекти договірно-правового регулювання міжнародної боротьби з тероризмом розглядали В. Ф. Антипенко, Т. С. Бояр-Созонович, Л. Н. Галенська, Ю. С. Горбунов, Х. Даффі, Н. А. Зелінська, В. О. Іващенко, Є. Г. Ляхов та О. В. Попов, Б. Сол та інші науковці. Водночас аналіз наукових праць свідчить, що це питання потребує окремого розгляду в контексті глобалізації, передусім з погляду виокремлення універсальних договорів у сфері боротьби з тероризмом як специфічної групи міжнародних угод та з’ясування їх особливостей. Це сприятиме розв’язанню важливих наукових та практичних завдань у сфері сучасного міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом, пов’язаних із впорядкуванням відповідної наукової термінології, розкриттям особливостей договірно-правового регулювання цієї боротьби в умовах глобалізації, систематизацією сучасної універсальної договірно-правової антитерористичної бази тощо. Зважаючи на вказане, **метою** статті є обґрунтування необхідності запровадження поняття «універсальні антитерористичні договори» та визначення його змісту.

Визначальним чинником у процесі розвитку міжнародних відносин та механізму їх правового впорядкування в умовах глобалізації, на нашу думку, є виникнення широкого кола спільних інтересів держав у протидії єдиним загрозам міжнародному миру та безпеці і формування міжнародного співтовариства як єдиної світової спільноти, об’єднаної цими інтересами. Оскільки сучасні загрози міжнародному миру та безпеці зачіпають загальносвітову систему міжнародних відносин, її нормальне функціонування має бути забезпечене спільними зусиллями всіх держав, і найбільш дієвим шляхом організації міжнародної співпраці у протидії їм постає правове регулювання на рівні міжнародного співтовариства. Це зумовило розширення сфери міжнародно-правового регулювання, яка «стала універсальною, охоплюючи відносини між всіма державами»², та, відповідно, зростання кількості і ролі універсальних правових норм. Також розширився спектр питань, вирішення яких потребує загальносвітової участі, й загалом визначною тенденцією в умовах глобалізації є універсальна міжнародно-правового регулювання³ у вирішенні нагальних проблем міжнародного миру та безпеки. Тому І. І. Лукашук обґрунтовано наголошував, що «міжнародне право стане правом міжнародного співтовариства»⁴, а сучасна західна дослідниця Г. Блум відзначила «рух у напрямку універсального

законодавства», який ґрунтується на тому, що «глобальні проблеми потребують глобальних рішень»⁵. Водночас важливим є зв'язок між універсальними та іншими міжнародно-правовими нормами.

Важливе місце нині посідають саме договірно-правові універсальні норми (до ознак універсальної правової норми вченими віднесено «глобальність дії», «всезагальна обов'язкова сила», «створення та скасування міжнародним співтовариством загалом»⁶, її призначення «для регулювання питань, які становлять інтерес для всіх держав»⁷). При цьому Г. І. Тункін наприкінці ХХ ст. запропонував погодитися з тим, що «загальне міжнародне право тепер включає як звичаєві, так і договірні норми міжнародного права»⁸. Зважаючи на об'єктивні переваги договірно-правового регулювання міжнародних відносин, міжнародний договір став найбільш поширеним інструментом їх впорядкування та забезпечення їх прогнозованого розвитку, він виконує виключно важливу роль у забезпеченні співробітництва держав у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки. У поєднанні зі складністю формування відповідної звичаєвої практики у вказаній сфері це висуває норми міжнародних договорів в якості головного регулятора при вирішенні ключових безпекових проблем у світі.

Отже, на сучасному етапі найважливішою є роль міжнародних договорів, які призначені для забезпечення міжнародного співробітництва на основі узгодження дій всіх держав. Для їх позначення вжиті терміни: «загальний багатосторонній договір», «договір універсального характеру», «універсальний договір». Н. М. Ульянова слушно вказала, що в останній із назв «прикметником «універсальний» ніби констатується фактично досягнута універсальність, що передбачає участь у ньому більшості або переважної більшості держав»⁹. Однак ця ознака не є визначальною, тому, з нашого погляду, Г. Блум влучно охарактеризувала «універсальні договори» як такі, «що запрошують міжнародне співтовариство загалом приєднатися до них, і, таким чином, принаймні в устремлінні, спрямовані на універсальну участь»¹⁰. Універсальність як специфічна риса окремої групи міжнародних угод тісно пов'язана з потребою у здійсненні правового регулювання на рівні усього міжнародного співтовариства, й особлива роль цих угод полягає в тому, що на їх основі має здійснюватися подолання проблем, що зачіпають всі держави. У зв'язку з цим універсальність міжнародного договору, природно, визначається наявністю об'єкта, який становить правомірний інтерес для всіх держав, що зумовлює спрямованість такого договору на створення загальної норми права, яка забезпечує правове регулювання задля реалізації цього інтересу. Відповідно, змістовними рисами такого договору є те, що він «присвячується питанням, що зачіпають інтереси усіх держав та вимагають регулювання на універсальній основі», і «спрямований на створення універсальних норм», із чого й випливає те, що він «призначається для універсальної участі держав»¹¹. Універсальні міжнародні угоди постають найбільш оперативним, чітким та цілеспрямованим засобом створення актуальних норм загального міжнародного права, і їм належить важлива роль у процесі його кодифікації та прогресивного розвитку. У поєднанні з основними принципами сучасного міжнародного права ці угоди формують його ядро та забезпечують реалізацію глобального співробітництва.

Таким чином, боротьба з тероризмом як із загрозою для всіх держав передусім потребує універсальної договірно-правової бази. У процесі її формування перелік відповідних угод, укладених державами, був включений, наприклад, до Декларації про заходи з ліквідації міжнародного тероризму, затвердженої резолюцією Генеральної Асамблеї (далі – ГА) ООН 49/60 від 9 грудня 1994 р.¹²; Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 р.¹³; Доповіді ГС ООН від 27 липня 2010 р.¹⁴ тощо. Однак у доктринальній базі, міжнародно-правових та інших документах не було вироблено єдиного та чіткого поняття цих договорів. Зокрема, у наукових джерелах були згадані «універсальні міжнародні договори про протидію тероризму»¹⁵, «універсальні антитерористичні конвенції та протоколи»¹⁶, «універсальні договори проти тероризму»¹⁷; тоді як ГА ООН вказала на відповідні міжнародні угоди, «які стосуються різноманітних аспектів проблеми міжнародного тероризму»¹⁸, а РБ ООН – міжнародні угоди щодо «протидії тероризму»¹⁹ та «боротьби з тероризмом»²⁰, тощо. Ця ситуація актуалізувала потребу у закріпленні єдиного поняття відповідних міжнародних договорів.

Їх особливістю є те, що вони переважно стосуються боротьби з незаконними актами, які не мають ознак власне тероризму, а також запобігання здійсненню терористичної діяльності загалом²¹. У процесі міжнародного співробітництва сформувався підхід, згідно з яким ці договори розглядаються як антитерористичні, спрямовані на боротьбу з тероризмом. У зв'язку з цим М. В. Прокоф'єв, зокрема, вказав на «універсальні конвенції, що розглядаються міжнародним співтовариством в якості антитерористичних»²². На нашу думку, зважаючи на специфіку цих договорів та деякі існуючі формулювання для їх позначення, доцільно запровадити поняття «універсальні антитерористичні договори», яке охоплює окрему групу універсальних міжнародних угод, що розглядаються міжнародним співтовариством у якості антитерористичних і спрямовані на забезпечення глобального співробітництва держав у боротьбі з незаконними актами, що визначені в них. З нашого погляду, широке значення префікса «анти-»* дає змогу відобразити спрямованість цих договорів як на забезпечення безпосередньої боротьби з незаконними актами, що розглядаються як прояви тероризму, так і на запобігання здійсненню терористичної діяльності загалом. Водночас, оскільки змістовно ці договори переважно не мають експліцитної антитерористичної спрямованості, така назва є певною мірою умовною, що відбиває прийнятий на універсальному рівні підхід, який, на нашу думку, закріплює певну умовність у розумінні тероризму. Вважаємо, що універсальним антитерористичним договорам притаманні такі суттєві ознаки: забезпечення регулювання боротьби з теро-

* Префікс «anti-» («анти-»), зокрема, використовується для формування слів, які позначають: «призначений для того, щоби запобігти чомусь або знищити щось шкідливе» (див.: Collins COBUILD English learner's dictionary [Text] / The University of Birmingham ; [J. Sinclair (ed. in chief) [et al.]. – London : HarperCollins publishers, 1994. – P. 37).

ризмом як із загрозою, що зачіпає інтереси всіх держав; спрямованість на утворення універсальних міжнародно-правових антитерористичних норм; призначення для всезагальної участі^{*}; забезпечення на їх основі кодифікації та прогресивного розвитку загального міжнародного права у сфері боротьби з тероризмом; визначення міжнародно-правових основ цієї боротьби на регіональному та двосторонньому рівнях.

Зокрема, системність міжнародно-правового регулювання передбачає, що універсальні правові основи міжнародного співробітництва у сфері боротьби з тероризмом набувають конкретизації та розвитку в регіональних і двосторонніх договорах у цій сфері, і їх норми повинні відповідати основоположним нормам універсальних антитерористичних угод. Через потребу в узгодженості та координації цього співробітництва на універсальному, регіональному та двосторонньому рівнях міжнародні договори у вказаній сфері повинні виступати елементами більш широких регулятивних систем, наприклад, двосторонні антитерористичні договори мають розглядатися та реалізовуватися у контексті відповідних регіональних та універсальних правових регулятивних систем^{**}. Менш широкі системи міжнародно-правового регулювання, у свою чергу, здатні сприяти розвитку більш широких, у зв'язку з чим міжнародно-правові норми щодо боротьби з тероризмом на всіх цих рівнях є взаємопов'язаними та взаємообумовленими. Наприклад, у Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. поняття «терористичний злочин» дається шляхом посилання на злочини, визначені в універсальних антитерористичних договорах²³. До неї також включено положення, які підтвердили та розвинули основні засади міжнародної боротьби з тероризмом, визначені на універсальному рівні. Зокрема, такими є положення про те, що терористичні злочини «за жодних обставин є не виправданими міркуваннями політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного або іншого подібного характеру», і що «уживаючи всіх заходів для недопущення терористичних злочинів і для боротьби з ними, необхідно поважати принцип верховенства права, демократичні цінності, права людини й основні свободи людини»; положення щодо зобов'язання держав «запобігати таким злочинам, та, якщо їх учинено, здійснювати переслідування й забезпечувати покарання винних, беручи до уваги тяжкий характер таких злочинів»²⁴. Така узгодженість міжнародно-правового регулювання формує необхідну єдність поведінки держав у їх спільній боротьбі з тероризмом.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що основним засобом міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом в умовах глобалізації є універсальні антитерористичні договори, що постають як окрема група універсальних міжнародних угод, які розглядаються міжнародним співтовариством у якості антитерористичних і спрямовані на забезпечення глобального співробітництва держав у боротьбі з незаконними актами, визначеними у них. Специфіку цих договорів зумовлюють їх суттєві ознаки, що вказані у цій статті. Визначення поняття «універсальні антитерористичні договори» створює теоретичну та науково-термінологічну базу для подальшого дослідження сучасного договірно-правового регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні у всій його багатоаспектності.

¹ Резолюція Совета Безопасности ООН 2322 (2016) от 12 декабря 2016 г. Док. ООН S/RES/2322 (2016) – С. 2 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/433/58/PDF/N1643358.pdf?OpenElement>

² Лукашук И. И. Международно-правовое регулирование международных отношений (системный подход) [Текст] / И. И. Лукашук. – М. : Международные отношения, 1975. – С. 104.

³ Див. зокрема: Безбородов Ю. Універсалізація та локалізація міжнародно-правового регулювання в умовах глобалізації [Текст] / Ю. Безбородов // Міжнародне право. – 2013. – № 1/2. – С. 22–27.

⁴ Lukashuk I. I. The law of the international community [Text] / I. I. Lukashuk // International law on the eve of the twenty-first century. Views from the International law commission = Le droit international à l'aube du XXIe siècle. Réflexions de codificateurs / [Al-Baharna H. [et al.]. – New York : United Nations, 1997. – P. 51.

⁵ Blum G. Bilateralism, multilateralism, and the architecture of international law [Text] / G. Blum // Harvard international law journal. – 2008. – Vol. 49. – № 2. – P. 348.

⁶ Лукашук И. И. Международное право. Общая часть [Текст] : учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И. И. Лукашук ; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права ; Академ. правовой ун-т. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – С. 142. – (Серия «Библиотека студента»).

⁷ Ульянова Н. Н. Общие многосторонние договоры в современных международных отношениях (некоторые вопросы теории) / Н. Н. Ульянова ; Акад. наук УССР, Ин-т государства и права. – К. : Наукова думка, 1981. – С. 76.

⁸ Tunkin G. Is general international law customary law only? / G. Tunkin // European journal of international law. – 1993. – № 1. – P. 541.

⁹ Ульянова Н. Н. Вказана праця. – С. 188.

¹⁰ Blum G. Op. cit. – P. 329.

¹¹ Ульянова Н. Н. Вказана праця. – С. 174, 179, 183.

* У п. 1 ст. 15 Конвенції про правопорушення та деякі інші дії, вчинені на борту повітряного судна, був дещо обмежений принцип універсальної участі держав у договорах, що становлять всезагальний інтерес (див.: Конвенція про правопорушення та деякі інші дії, вчинені на борту повітряного судна, від 14 вересня 1963 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_244). Універсальні антитерористичні договори, укладені пізніше, містять положення, згідно з якими вони відкриті для участі всіх держав.

** Загалом І. І. Лукашук слушно вказував на «процес координації» міжнародних взаємовідносин на двосторонньому, регіональному та універсальному рівні, а також на те, що кожний міжнародний договір «повинен розглядатися й реалізовуватися як елемент системи більш високого порядку» (див.: Лукашук И. И. Международно-правовое регулирование международных отношений (системный подход) [Текст] / И. И. Лукашук. – М. : Международные отношения, 1975. – С. 130, 131).

¹² Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 49/60 от 9 декабря 1994 г. «Меры по ликвидации международного терроризма». Док. ООН A/RES/49/60. – С. 3 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/768/21/PDF/N9576821.pdf?OpenElement>

¹³ Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_518

¹⁴ Доклад Генерального секретаря ООН «Меры по ликвидации международного терроризма». Док. ООН A/65/175 от 27 июля 2010 г. – С. 28–29 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/465/95/PDF/N1046595.pdf?OpenElement>

¹⁵ Настюк В. Я. Міжнародно-правовий режим протидії тероризму [Текст] / В. Я. Настюк, С. А. Трофімов ; Акад. правових наук України, Ін-т вивчення проблем злочинності ; Служба безпеки України, Ін-т оперативної діяльності та держ. безпеки. – Х. : Право, 2008. – С. 7.

¹⁶ Зелинская Н. А. Международные преступления и международная преступность [Текст] / Н. А. Зелинская ; М-во образования и науки Украины, Одесская нац. юрид. акад. – Одеса : Юридична література, 2006. – С. 382.

¹⁷ Bianchi A. Enforcing international law norms against terrorism: achievements and prospects [Text] / A. Bianchi // Enforcing international law norms against terrorism / ed. by A. Bianchi ; with the editorial assistance of Y. Naqvi. – HART publishing : Oxford [etc.], 2004. – P. 494. – (Studies in international law ; vol. 4).

¹⁸ Див. зокрема: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 46/51 от 9 декабря 1991 г. «Меры по ликвидации международного терроризма». Док. ООН A/RES/46/51 // Резолюции, принятые по докладам Шестого комитета. – С. 394 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/585/83/IMG/NR058583.pdf?OpenElement>

¹⁹ Див. зокрема: Резолюція Совета Безопасности ООН 2195 (2014) от 19 декабря 2014 г. Док. ООН S/RES/2195 (2014). – С. 4 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/708/78/PDF/N1470878.pdf?OpenElement>

²⁰ Див. зокрема: Резолюция Совета Безопасности ООН 2309 (2016) от 22 сентября 2016 г. Док. ООН S/RES/2309 (2016). – С. 3 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/295/81/PDF/N1629581.pdf?OpenElement>

²¹ У контексті останнього див.: Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення від 1 березня 1991 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_016; Конвенція о физической защите ядерного материала от 3 марта 1980 г. // United Nations treaty series. – 1987. – Vol. 1456. – С. 142–151 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.unodc.org/tldb/pdf/Conv_nuclear_material_1980_ru.pdf; Поправка до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу, від 8 липня 2005 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/951_013; Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_518

²² Прокофьев Н. В. Многосторонние международные договоры в сфере борьбы с международным терроризмом (проблемы эффективности) [Текст] : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Прокофьев Никита Викторович. – М., 2005. – С. 33.

²³ Конвенция Ради Европы про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_712

²⁴ Там само.

Резюме

Грачова В. В. Поняття універсальних антитерористичних договорів.

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності запровадження поняття «універсальні антитерористичні договори» та визначенню його змісту. Договірні-правове регулювання боротьби з тероризмом проаналізовано автором з погляду тенденцій глобалізації, яка створює новий контекст міжнародної безпеки та впливає на механізм правового впорядкування міжнародного співробітництва. Автором обґрунтовано, що в умовах глобалізації провідну роль у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом відіграють універсальні міжнародні договори у цій сфері. На основі аналізу загальнотеоретичних положень щодо універсального договірні-правового регулювання співробітництва держав та з урахуванням специфіки згаданих договорів автором запропоновано поняття «універсальні антитерористичні договори» та визначено його зміст.

Ключові слова: тероризм, глобалізація, міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом, ООН, універсалізація міжнародно-правового регулювання, універсальні антитерористичні договори.

Резюме

Грачова В. В. Понятие универсальных антитеррористических договоров.

Статья посвящена обоснованию необходимости введения понятия «универсальные антитеррористические договоры» и определению его содержания. Договорно-правовое регулирование борьбы с терроризмом проанализировано автором с точки зрения тенденций глобализации, которая создает новый контекст международной безопасности и влияет на механизм правового упорядочивания международного сотрудничества. Автором обосновано, что в условиях глобализации ведущую роль в международно-правовом регулировании борьбы с терроризмом играют универсальные международные договоры в этой сфере. На основе анализа общетеоретических положений относительно универсального договорно-правового регулирования сотрудничества государств и с учетом специфики упомянутых договоров автором предложено понятие «универсальные антитеррористические договоры» и определено его содержание.

Ключевые слова: терроризм, глобализация, международно-правовое регулирование борьбы с терроризмом, ООН, универсализация международно-правового регулирования, универсальные антитеррористические договоры.

Summary

Grachova V. The concept of the universal anti-terrorist treaties.

The article is dedicated to the justification of the necessity to introduce the concept of the «universal anti-terrorist treaties» and to its defining. The author analyses modern international treaty regulation of the fight against international terrorism from the point of

view of the trends of globalization which creates a new context of the international security and influences the mechanism of the international legal regulation of the international cooperation. The author argues that under conditions of globalization the leading role in regulating the fight against terrorism belongs to the universal anti-terrorist treaties. On the basis of the analysis of the general theoretic provisions concerning the international treaty-based legal regulation of the international cooperation, and considering the specificity of the above-mentioned international treaties, the author suggests the concept of the «universal anti-terrorist treaties» and defines it.

Key words: terrorism, globalization, international legal regulation of the fight against terrorism, UN, universalization of the international legal regulation, universal anti-terrorist treaties.

УДК 341.218.2

І. Є. ХМЕЛЬОВА

Ілона Євгеніївна Хмельова, аспірант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВИЗНАННЯ УРЯДІВ: КЛАСИЧНІ ПІДХОДИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

У Резолюції Інституту міжнародного права 1936 р. «Про визнання нових держав та їхніх урядів» зазначалося, що «визнання нового уряду вже визнаної держави є вільним актом, яким одна або кілька держав констатують, що певна особа або група осіб здатні керувати державою, яку бажають представляти, і заявляють про свої наміри підтримувати з нею або з ними відносини»¹. Окремо слід відзначити, що мова про визнання уряду йде лише за умови його приходу до влади неконституційним шляхом. Проте на практиці питання конституційності зміни влади є дуже дискусійним, адже іноземні держави часто зловживають цим аспектом, надаючи двозначні оцінки задля досягнення власних політичних інтересів.

Саме тому дослідження міжнародної практики визнання урядів та міжнародно-правовий аналіз даного питання є дуже актуальним. Крім того, навіть досвід України, коли її уряд після Революції Гідності певний час безпідставно не визнавався Російською Федерацією, демонструє, що дане питання не втрачає своєї важливості. На жаль, держави продовжують зловживати цим аспектом для досягнення власних інтересів.

Визнання урядів досліджувалося як класиками міжнародного права, так і сучасними юристами-міжнародниками. Ця тема також була детально вивчена Асоціацією міжнародного права в ході аналізу інституту визнання. Проте необхідним є не лише визначення тенденцій розвитку визнання урядів, але і надання пропозицій для вдосконалення даної практики. Метою статті є встановлення основних підходів до визнання урядів у міжнародному праві та розробка можливих шляхів забезпечення відповідності сучасної практики міжнародних відносин засадам міжнародного права.

Визнання нового уряду має зовсім інший характер та правові наслідки, ніж визнання держав. Адже якщо у випадку визнання держав йдеться також про міжнародну правосуб'єктність, визнання уряду означає лише його здатність репрезентувати державу в міжнародних відносинах, тобто уряд визнається єдиним та законним представником держави. Проте, хоча на міжнародну правосуб'єктність держави не впливає зміна урядів на її території, відмова у визнанні уряду часто позбавляє державу можливості ефективно реалізувати права на міжнародній арені.

У доктрині зазначається, що невизнання уряду може мати два правових аспекти: по-перше, мова може йти про те, що з точки зору незалежності та ефективності (аспект, який певною мірою має відношення і до статусу держави) його не можна розглядати як уряд, або, по-друге, що держава, яка утримується від визнання, не бажає мати нормальних відносин з відповідними урядами та державою. Таким чином, невизнання має більш політичний характер, ніж невизнання держав, адже небажання вступати в нормальні відносини частіше виражається в невизнанні урядових органів. Визнання в контексті добровільного встановлення відносин може бути поставлено в залежність від демократичного характеру режиму, згоди на ті чи інші вимоги чи прийняття певних зобов'язань, наприклад, щодо захисту національних меншин. З точки зору встановлення добровільних двосторонніх відносин невизнаний уряд знаходиться не у кращому становищі, ніж невизнана держава². Слід відзначити, що такий підхід до визнання урядів не може відповідати сучасному рівню розвитку міжнародного права, адже фактично підпорядковує визнання політичній доцільності. Зокрема, просте небажання підтримувати з новим урядом нормальні відносини не може вважатися адекватною передумовою для його невизнання. Адже з точки зору міжнародного права для того, щоб певний суб'єкт отримав підстави для визнання чи невизнання уряду, мають існувати обґрунтовані сумніви у правомірності приходу такого уряду до влади. Суверенітет та рівноправність проявляються в тому, що ніхто не може змусити державу активно співпрацювати з новим урядом іншої держави. Проте це не означає, що держава може самовільно не визнавати будь-який новий іноземний уряд, адже певною мірою це може вважатися втручанням у внутрішні справи.

Історично визнання урядів справді часто використовувалося для здійснення політичного тиску. Прикладом може слугувати меморандум держдепартаменту США 1927 р., в якому говорилося: «Ми контролюємо